

İSLAM'DA
DİN ÖZGÜRLÜĞÜNÜN
TEMELLERİ
-KELAMÎ BİR YAKLAŞIM-

Doç. Dr. Recep ARDOĞAN

İstanbul 2016

NOYA MEDYA Kitaplığı: 21

Sosyal Kelam 2: İslam'da Din Özgürlüğünün Temelleri
-Kelamî Bir Yaklaşım-

© Recep ARDOĞAN

noyamedya

Kapak ve dizgi: Recep Ardoğan

Baskı: Yeni Asya Gzt., Mat., Yay. San. ve Tic. A.Ş.

(İstanbul)

Tel: (212) 655 88 59

1. Baskı

İstanbul 2016

ISBN: 978-605-9907-19-4

www.sosyalkelam.com

3kelam@gmail.com

KSÜ İlahiyat Fak.

0 544 886 89 99

ÖNSÖZ

Din, bütün insan toplumlarında görülen bir vakıdır. Çünkü in-sanoğlu, inanan bir varlıktır. Buna bağlı olarak belli bir dine inanmayan bireylerin de din ve tanrı ile ilgili bir kanaati vardır. Bu kanaat, inkâr, bilinemezçilik, şüpheçilik ve nadiren ilgisizlik biçiminde olabilir. Bunların hepsi taşıyıcısı olan bireyin nazarında öneme sahiptir. Başka bir anlatımla, dinin dışında olan insanlar da dinle ilgili bir kanaate sahiptir. Bu kanaat onu, dine karşı belli bir tavır almaya yöneltir. Bunun sonucunda onlarla bir dine inananlar arasında fikrî ve itikadî bakımdan ihtilaflar söz konusu olacaktır. Eğer din hürriyeti olmazsa, bu ihtilaflar çatışmaya, baskıya ve şiddete dönüşür.

Dinî inanç, insanın gerek iç dünyası gerekse gözlemlenebilir yaşıntısı üzerinde önemli role sahip bir olgudur. Bu bakımdan, haricî bir baskı altında kalmadan insanın potansiyellerini farklı yönleriyle ortaya koyması, kişilik ve karakterini geliştirmesinde din özgürlüğünün tanınması tabii bir gerekliliktir. Bu nedenle din özgürlüğünün ihlali, insanların hissiyatını yaralar. Bireyin, hayatın anlamına ilişkin inancına dokunur. Onun benlik algısı üzerinde yıkıcı tesirlerde bulunur. Bu nedenle din hürriyetinin tanınması, güvence altına alınması ve ihlal durumuna karşı bir hak olarak ileri sürülebilmesi, insan için son derece önemlidir.

Din özgürlüğünün olduğu bir toplumda her birey, istediği inanç ve dini benimseyebilir ya da hiçbir dine inanmayabilir. Ona ne belli bir inancı benimsemesi için ne benimsediği inancı belli bir biçimde ifade etmesi herhangi bir baskı ve zorlamada bulunulamaz. Ayrıca benimsediği inançtan dolayı kınanması ya da suçlanması da doğru değildir. Bu nedenle kişinin bir inanç ve dini benimseyip benimsememesi, benimsediği inancı nasıl ifade edeceği tamamen akıl ve iradesiyle karar vereceği bir durumdur.

Din hürriyetinin bilinçli bir biçimde kullanılması ve başka birey-

lerin dinî özgürlüklerine saygı gösterilmesi gerekmektedir. Özellikle, farklı dinleri ya da teolojik kanaatleri benimseyen insanların aynı toplumda iç içe yaşadığı günümüzde bu bir zorunluluktur. Ancak insanların bu konuda gereken duyarlılığı gösterebilmeleri için din hürriyetinin doğuştan gelen haklardan olduğuna inanmaları şarttır. Bu da din özgürlüğünün temellendirilmesini, onu gerekli hâle getiren ve içeriğini belirleyen temellerin incelenmesini gerektirmektedir. İşte bu çalışmamızda İslam açısından din hürriyetinin temelleri, kelimâ bir yaklaşımla ele alınacaktır.

Çalışmanın ilk bölümünde, bireyin kendi iradesi ve aklıyla kullanacağı din hürriyetine saygıyı gerektiren İslamî ilkeler, ayetler ışığında ele alınacaktır.

İkinci bölümde, İslam'ın, toplumda farklı dinlerin bir arada barış içinde yaşayabilmesini ifade eden sosyal çoğulculuğu nasıl değerlendirdiği araştırılacak, konunun gerektirdiği ölçüde, din özgürlüğü bağlamında tartışılan İslamî kavramlar ele alınacaktır.

Son bölümde de dokunulamaz, devredilemez ve vazgeçilemez haklarından olan din özgürlüğünün neleri içerdiği araştırılacaktır. Ancak konu, yine kelimâ yaklaşımla sınırlandırılacak, din hürriyetinin içeriğine, dinin nüvesini oluşturan imanın mahiyetinden hareketle varılmaya çalışılacaktır.

Çalışmamızın İslam'a göre din özgürlüğünün nasıl temellendiğine ilişkin bazı soruların yanıtlanmasına katkıda bulunmasını ümit ediyorum.

Kitabın hazırlanması sürecinde, metinlerin okunup tashih edilmesine katkıda bulunan öğrenci arkadaşlara teşekkür ediyor; kitaptaki hata ve eksikler konusunda Allah'ın affını, kullarının müsamahaşını ümit ediyorum.

Recep ARDOĞAN
Kahramanmaraş 2016

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	3
GİRİŞ	9
1. DİN ÖZGÜRLÜĞÜ KAVRAMI	10
2. DİN ÖZGÜRLÜĞÜNÜN DİNİ HOŞGÖRÜYLE İLİŞKİSİ	13
3. İNSAN HAKLARI İÇİNDE DİN ÖZGÜRLÜĞÜNÜN YERİ	15
I. BÖLÜM: DİN ÖZGÜRLÜĞÜNÜN İNANÇ TEMELLERİ	19
1. İMTİHAN ÖĞRETİSİ: SORUMLULUK VE ÖZGÜRLÜK	21
2. DİNİ İNANCIN HUSUSİYETİ: 'DİNDE ZORLAMA YOKTUR' ESASI	26
2.1. Özgür İradeyle Yapmak	29
2.2. Mükâfatını Allah'tan ummak	31
3. RİSALET VE TEBLİĞİN MAHİYETİ	38
4. ÖTEKİ ÜZERİNDE VESAYET HAKKININ BULUNMAYIŞI	41
a. Yanılmazlık	44
b. Allah ile İnsanlar Arasında Aracılık	46
c. İlahî Hakikati Temsil İddiası	47
4.1. Allah Adına Hareket Etmekten Kaçınma	49
4.1.1. Zorunlu Hakikat Anlayışından Kaçınma	52
4.1.3. Tek Hakikatçı Anlayış İlişkisi	59
4.1.4. Dini Düşüncede Tekelden Kaçınma	63
4.2. İnsanın Kendini Geliştirebileceğine İnanma	64
5. DİNDARLIĞIN BİR DEĞER OLUŞU	73
5.1. Salt Din Özgürlüğü Ügruna Hicret Emri	75
5.2. Din Özgürlüğü Ügruna Mücadele Emri	76
5.2.1. Din Konusunda Baskı, Zorlama ve Şiddetten Kurtulmak İçin Cihad	76
5.2.2. İnançları Nedeniyle Zulme Uğrayanlar İçin Cihad	76
5.3. Din Emniyetinin "Makâsdüŧ-ŧerîa" İçinde Yer Alması	77

II. BÖLÜM: SOSYAL ÇOĞULCULUK 81

1. FARKLI OLANI TANIMAK.....	85
2. BARIŞ ESASI.....	92
2.1. Cihat Kavramı.....	94
2.2. Fitne Kavramı.....	98
3. TOPLUMSAL UZLAŞMA - TEK HAKİKAT VE FARKLI DİNLER-	102
3.1. Müşrikler.....	104
3.2. Mürtetler.....	118
3.2.1. İrtidat Olayının Muhtevası.....	119
3.2.2. Cezanın Nedeni	122
3.2.3. Cezanın Subûtu.....	124
4. HUKUKÎ ÖZERKLİK (ADLÎ MUHTARİYET)	131
5. İNSANÎ İLİŞKİLER VE İLETİŞİM.....	134
5.1. Kendi Sınırlılıklarının Farkında Olma.....	135
5.2. Güven Verme ve Dostça Davranma	135
5.2.1. Toplumun Yapıtışı Olarak Güven.....	135
5.2.2. Gayr-i Müslimlerle Dostluk.....	138
5.2.2.1. Gayr-i Müslimlerin Olumsuz Tutumları	140
5.2.2.1.1. Müslümanlara Karşı Düşmanlık.....	140
5.2.2.1.2. Müslümanları Dinden Döndürme Çabası.....	142
5.2.2.1.3. Müslümanlar Arasında Karşıklık Çıkartmak.....	143
5.2.2.2. Psiko-Sosyal Sakıncalar.....	144
5.2.2.2.1. Müslümanlardan Uzaklaşma	144
5.2.2.2.2. Münafıklarla Karıştırılma	145
5.2.2.2.3. Düşman Topluluğa Bilgi Sızması.....	147
5.2.2.2.4. İnanç ve Değerler Erozyonu	149
5.2.2.2.5. Öz-Saygının Kaybolması	150
5.3. Ortak Noktaları Öne Çıkarma.....	155
5.4. En Güzel Biçimde Tartışma.....	157
5.5. Sözü Dinleme ve En Güzeline Uyma	160

III. BÖLÜM: İMANIN MAHİYETİ VE DİN ÖZGÜRLÜĞÜNÜN MUHTEVASI... 163

1. İMANIN İÇSEL BOYUTLARI AÇISINDAN DİN ÖZGÜRLÜĞÜ	164
1.1. İmanın Akılla Temellenen Bilgi Boyutu.....	164
1.2. İmanın Duygularla Bütünleşen İrade Boyutu	169
1.2.1. İmanın Özü: Tasdik.....	171
1.2.2. İmanın İfadesi: İkrar.....	180

2. İMANIN TEZAHÜRLERİ AÇISINDAN DİN ÖZGÜRLÜĞÜ	182
2.1. Dinî Normları Uygulama Hakkı	187
2.2. Dini Tebliğ, Öğretme ve Yayma Hakkı.....	194
2.2.1. Dinî Öğretim ve Eğitim	194
2.2.2. Dini Tebliğ ve Yayma	202
2.3. Toplumsal Faaliyet Hakkı.....	207
2.3.1. Kiliseleşme ve Bireyselleşme Arasında Din Özgürlüğü	211
2.3.1. Dinî Mekânlar.....	214
2.4. Dinî Sembolleri Kullanma.....	222
SONUÇ	225
KAYNAKLAR.....	234